

A nyelvrokonság témakörének tanítása a magyar nyelvi órán

Észtországban vagy Finnországban a magyar turistát legtöbbször régi, kedves ismerősként üdvözlnek, és „rokonnak” járó, szívélyes fogadtatásban részesítik. Szinte minden második észti vagy finn embernek (társadalmi helyzetétől, műveltségi szintjétől függetlenül) van valamiféle személyes kötődése hazánkhoz, emléke és ismeretei Magyarországról, de ha mást nem is, *A Pál utcai fiúkat* minden észti olvasta fiatal korában. Szeretetteljes, meleg szavakkal és lelkes „rokoni” büszkeséggel beszélnek a magyarokról az általunk amúgy hidegnek és visszafogottnak bélyegzett balti finn népek, és őket hallgatva a magyar utazó elszégyelli magát, s kínosan igyekszik leplezni, hogy lelkesedésben és egymás kultúrájának ismeretében viszonyunk cseppet sem mondható kiegyenlítettnek. Akinek módjában áll szembesülni ezzel a jelenséggel, az önkéntelenül is elgondolkodik e sajnálatos helyzet okain.

Az Európai Unió tagállamairól lévén szó, valószínűleg rendelkezünk bizonyos információkkal az említett két nép országaival kapcsolatban, de az általuk beszélt nyelvre, illetve azok anyanyelvünkkel való, tudományosan bizonyított rokonságára vonatkozó ismereteink enyhén szólva hiányosak. Hiszen a magyarok nagy része még azzal sincsen tisztában, létezik-e olyan, hogy észti nyelv. „Ott oroszul beszélnek, ugye?” – hangzik el sokszor a kérdés egyetemet végzett emberek szájából sem ritkán. A finnekről is csak halvány emlékképek derengenek az iskolás időkől, hogy „ők állítólag a rokonaink, de ez nem is biztos”.

Hogy nálunk a nyelvrokonság tudományos tényei még mindig a hiszem-nem hiszem kategóriát képezik a köztudatban, az természetesen többféle okra vezethető vissza. Leginkább történelmi-politikai tényezők „bíralták felül” a tisztán tudományos tényeket. Mára, azt gondolhatnánk, senkinek sem fűződik már érdeke a tudomány által igazolt tények elkendőzéséhez vagy kétségbe vonásához, sőt, belátható volna, hogy a nyelvrokonság tényének elfogadásán túl esetleges politikai-gazdasági, de főleg kulturális hasznot is várhatunk a finnugor nyelvű államok és népek szorosabb együttműködésétől vagy közös érdekszövetségre lépésétől.

Nyilván nem az egyes ember hibája a nyelvrokonság kérdéskörével szembeni érdektelenség, tájékozatlanság vagy éppen szkepticizmus. Talán nem is az a legfontosabb, kinek a hibája mindez, inkább az, hogy, miképpen változtathatunk a helyzeten. Tudjuk, hogy évszázadok hibás berögződéseivel kell megküzdeni, ami nem egyik napról a másikra hoz sikert. Világos, hogy a helyzet javításának talán egyetlen győzelemre esélyes terepe az iskolai nevelés-oktatás, ezen belül is a magyar nyelvi óra, és annak tervezője-szervezője-irányítója, a magyar nyelv tanára.

Joggal merülhet fel bennünk a kérdés, hogy vajon kellő súllyal van-e jelen a nyelvrokonság témaköre a tananyagot szabályozó Nemzeti alaptantervben (NAT), illetve a kerettantervekben. A jelenlegi anyanyelvoktatás rendszerében nem volna reális az ajánlottnál nagyobb óraszámot fordítani a témakör tanítására, hiszen a tananyag mennyisége már így is óriási és nehezen

beosztható, ráadásul a kompetenciafejlesztés szempontjának előtérbe kerülésével az ismeretbővítő órák száma még inkább csökken.

Tüzetesen szemügyre véve a magyar nyelvi tankönyvek széles választékú piacának egyes darabjait abból a szempontból, hogy milyen arányban és módon tárgyalja a nyelvrokonság témakörét (részletesség, súlypontok, megközelítés stb.) megállapítható, hogy a magyar nyelvi tankönyvek nem vádolhatók sem szűkszavúsággal, sem szaktudományos hiteltelenséggel. Noha az egyes anyanyelvkönyvek különböznek a téma megközelítésében, vagy a súlypontok elhelyezésében, egyesek kevésbé részletesek, viszont ötletes feladatokkal szolgálnak, mások meg sok érdekes adalékanyaggal egészítik ki a törzsanyagot, de megegyeznek abban, hogy a témához kapcsolódó fogalmakat precízen és körültekintően megmagyarázzák, és bőséges és szaktudományosan helytálló ismeretanyagot közölnek a nyelvrokonság kérdéskörére vonatkozóan.

Jelen írás a nyelvrokonság témakörében szervezett órák lehetséges terveit vázolja fel a NAT és bizonyos kerettantervek előírásait figyelembe véve, valamint a különböző nyelvtankönyvek, tanári kézikönyvek és a témára vonatkozó szakirodalom és egyéb segédanyagok segítségével. Kiindulópontom az, hogy a nyelvrokonság kérdéskörének tisztába tétele, az alaptalan szkepticizmus és tudománytalanság felszámolása elsősorban az iskolai oktatás által valósulhat meg, ezen belül az is igazán jól szervezett, élvezetes, a diákok kreatív gondolkodására alapozó, illetve azt fejlesztő, azt mozgató, a problémát a maga komplexitásában, több megközelítésből bemutató magyar nyelvi tanórák keretében.

A probléma csak az, hogy ilyen kiváló tankönyvi alapanyag segítségével hogyan lehet a legideálisabban megszervezni azt a kevés tanórát (egyet vagy kettőt), amelyet ennek a témának a tanítására szánhatunk a NAT, illetve saját tematikus tervünk alapján.

Két órászervezési lehetőséget kínállok fel a nyelvrokonság témájára alkalmazva.

A nyelvrokonság témakörében szervezett tanóra

A témát összetett jellegéből adódóan részletesen a 12. évfolyamon érdemes tananyagként beiktatni. Egyrészt, mert teljesebb kifejtése megkíván bizonyos nélkülözhetetlen anyanyelvi ismereteket (leíró nyelvtan: a nyelvi szintek grammatikája), és néhány általános nyelvészeti fogalom ismeretét (a nyelvnek mint változó rendszernek az ismeretét), illetve nem nyelvi, más tantárgyhoz kapcsolódó tudást (pl. történelem, társadalomismeret, biológia, földrajz), mely a 12. osztály esetében adótnak tetelezhető fel. Másrészt, mert a középiskola utolsó évére már valószínűleg ismerjük az osztály érdeklődését, (ha nem, akkor rá is kérdezhetünk), és annak megfelelően közelíthetünk a témához, alakíthatjuk a tanóra súlypontjait.

A témakör tárgyalásánál az elsődleges cél az ismeretátadás, ezáltal az általános nyelvi és kulturális műveltség szélesítése. Ugyancsak cél az érdeklődés felkeltése a tanulóknál a téma „érzékeny” pontjai által és iránt (a nyelvrokonítás történelmi-politikai befolyásoltsága, oroszországi nyelvrokonaink aggasztó nyelvi helyzete, a nyelvvesztés és nyelvcsere fogalma, illetve a három finnugor önálló állam lehetséges együttműködése az EU-ban pl. az oroszországiak érdekében, valamint közvetve, a témakörhöz kapcsolódó, diákoknak feltett kérdések-feladatok által a kreatív gondolkodás fejlesztése).

A két órászervezési modell két különböző aspektusra épül, a tanulók érdeklődése szerint helyezve a súlypontokat. A legideálisabb persze a több megközelítés megfontolt arányú vegyítése volna.

Általános nyelvészeti érdeklődésű osztály

Osztály: 12. évfolyam

Témakör: A nyelvek élete, eredete

Az órák anyaga: A nyelvrokonság

Az órák feladata: a nyelvtípus, a nyelvcsalád, alapnyelv, őshaza, összehasonlító nyelvészet fogalmainak megtanítása

Az órák jellege: ismeretbővítő, készségfejlesztő, gondolatébresztő

1. óra vázlat

idő	óra menete	pedagógiai cél	eszközök, munkaforma, módszer
1–5	A tanár beszél az „egyedül vagyunk-érzésről” Kérdések a tanulókhöz: „Ki milyen nyelvet tanul? Hasonlítanak-e azok anyanyelvünkre? Mért van az, hogy a holland megérti a németet? Ha valaki két indoeurópai nyelvet tanul, hasonlítsa össze azokat is! Vannak hasonlóságok? Több-e a hasonlóság, mint a magyarral?” stb.	ráhangelés, rávezetés a témára	kérdéses rávezetés, közös megbeszélés, tanár irányít
6–12	„A magyar nyelvnek is vannak rokonai. Tudtok-e erről valamit?” (várhatólag tudják, hogy a magyar finnugor nyelv, lesznek, akik kételkedve állítják) „De miért éppen finnugor?” A világon beszélt nyelvek száma: 3000-5000. Kérdés: „mért nem tudjuk pontosan meghatározni?” A nyelvek csoportosítási lehetőségei: az eredetet, rokonságot vizsgáló összehasonlító nyelvészet, a nyelvtipológia és az areális nyelvészet. Ahogy elhangzik a meghatározás, példákat mondatunk a diákokkal.	ismeretbővítés meglévő tudás mozgósítása	a tanár ismereteket közöl, de kérdések segítségével információkat is előhív a diákokból közös munka a tanár irányításával közben vázlatpontok táblára írása, a tanulók által mondott példák táblára írása
13–20	Feladat: kivetítőn a finn és a mari <i>mond</i> ige ragozási sora látható. Írjuk le a füzetbe, de mellettük hagyjunk helyet a magyarnak, ill. az angolnak vagy a németnek is! „Ha megfigyeljük a különböző nyelvek paradigmáját, mit látunk?” (Várhatólag felfedezik, hogy az igei személyragok tekintetében a finnugor nyelvekben anyagi egyezés van)	felfedeztetés meglévő tudás segítségével, érdeklődés felkeltése gondolkodás fejlesztése	önálló munka, aztán közös megbeszélés, javaslatok megtétele, majd a megoldás összegzése és lejegyzése a füzetbe kivetítő használata

21– 28	Feladat: írd le a könyv szót mit? hova? hol? honnan? ill. minek? kérdésre felelő esetekben. Papíron megkapják ugyanennek a szónak az észet megfelelőit. „Tegyétek hozzá az általatok tanult idegen nyelvi megfelelőket! Mire következtetünk?”(típusbeli különbségek, ill. eredetbeli kérdések összefüggenek)	felfedeztetés érdeklődés felkeltése, gondolkodás fejlesztése	önálló munka, következtetések levonása közösen történik az észet ragozási sor fénymásolata
29– 39	Fogalmak tisztázása - alapnyelv fogalmának meghatározása - nyelvcsalád fogalmának meghatározása hangsúlyozni kell, hogy nyelvrokonság nem jelent vérségi köteléket! - „Hogyan lehet bizonyítani a nyelvrokonságot? Nyelvi bizonyítékok?” Szókincsre pl. „Mely szavainkról gondoljátok, hogy alapnyelvek? Mit tükröznek ezek a szavak?” - „Nyelven kívüli bizonyítékok? Mely tudományok segíthetik az összehasonlító nyelvészek munkáját?” pl. uráli őshaza meghatározásánál a méh-méz ill. a sün szavak bizonyító értéke (vagy maguktól mondják, vagy rávezetéssel a tanár mondja el)	ismeretbővítés általános jelenségek rendszerzése példák segítségével	tanári irányítás, példát a diákok mond(hat)nak közben füzet használata, fogalmak pontos lejegyzése, kulcsszavak a táblára is felkerülnek közös megbeszélés, kérdésekkel való rávezetés a megoldásokra
40– 43	Felsoroljuk a nagyobb nyelvcsaládokat. Kiemeljük az indoeurópai és az urálit! Feladat: sok nyelv felsorolása a táblán: csoportosítsátok ezeket aszerint, hogy melyik nyelvcsaládba tartoznak!	levezető feladat	tábla használata, füzet, önálló munka, aztán közös megbeszélés
44– 45	Házi feladat: Nézzetek utána, mit jelent a világnyelv, a közvetítő nyelv, a holt nyelv és a mesterséges nyelv kifejezés pontosan és keressetek rá példákat! Írjátok le a füzetbe!	önálló ismeretszerzésre való ösztönzés	önálló, gyűjtőmunka, füzet használata
pót- fel. (5 p)	kivetítőn: az indoeurópai és az uráli népek családfája, ill. ágrajza Vizsgáljuk meg és határozzuk meg a főbb ágakat! Keressük meg az általunk tanult idegen nyelvet, ill. anyanyelvünket és jellemezzük az ábrák segítségével: melyek a közvetlen rokonai, mikor honnan ágazott el az alapnyelvi állapothoz képest!	felfedeztetés gondolkodás fejlesztése	kivetítő, ágrajz, családfa közös munka

2. óra vázlatja

idő	óra menete	pedagógiai cél	eszközök, munkamódszer
1–10	Ha az előző órán nem jut idő a pótfeladatra, az jön most. Ha jut: házi feladatok megbeszélése feleltetés formájában. Négyen felelhetnek: világnyelv; közvetítő nyelv; holt nyelv; mesterséges nyelv fogalmai + példák + tanár kérdései a fogalmakhoz kapcsolódóan pl.: „Szerinted miért van szükség nyelvek mesterséges megalkotására? Mi okozhatja egy nyelv kihalását?” stb.	ellenőrzés gondolkodás fejlesztése	feleltetés: tanári kérdések
11–17	Az indoeurópai nyelvcsalád ágrajza és családfája a kivetítőn. Feladat: keressünk világnyelveket ebben a nyelvcsaládban! Keressünk holt nyelveket benne! Keressük meg a határos országok nyelveit és jellemezzük az ábrák segítségével! Térkép segítségével jellemezzük az indoeurópai nyelvet beszélő népek földrajzi elhelyezkedését!	ismeretek közvetítése, felfedeztetés	kivetítő, ágrajz, családfa, térkép kérdés-felelet, közös munka
18–28	Az uráli nyelvcsalád ágrajza és családfája a kivetítőn, Feladat: keressünk világnyelveket ebben a nyelvcsaládban! Keressünk holt nyelveket ebben a nyelvcsaládban! Keressük meg anyanyelvünk közvetlen szomszédait! Keressük meg az önálló állammal rendelkező népeket! Jellemezzük az ábrák segítségével: melyik ághoz tartoznak, kik a közvetlen rokonaik, mikor váltak szét az alapnyelvi közösségtől stb.! Az uráli népek földrajzi elhelyezkedését szemléltető térkép segítségével határozzuk meg, hol élnek legnagyobb számban finnugor népek!	ismeretek közvetítése, felfedeztetés	kivetítő, ágrajz, családfa, térkép kérdés-felelet, közös munka
29–36	A kettős elnevezésekről. „Tudunk-e példákat mondani arra, hogy egy népet kétféleképpen neveznek?” „Hogyan nevezik a magyarokat idegen nyelveken?” „Az onugor elnevezés eredetéről. Finn vagy suomalaisinen? Észtek vagy virolainenek?” A belső és külső elnevezések okai. A belső és külső elnevezések jelentősége	érdeklődés felkeltése, gondolkodásra készítés	közös megbeszélés, kérdéses rávezetés, ismeretek közlése, füzet és tábla használata

	Oroszországban. „Tudtok-e példát mondani hasonló jelenségre magyarországi kisebbségeknél?” Tisztázzuk: 19 uráli nép van, de majdnem kétszer annyi elnevezés.		
37– 43	Feladat: találjátok ki, melyik magyar szónak feleltethető meg az 'üst' jelentésű finn <i>pata</i> szó! Segítségül az alábbi párokat rakjuk mellé: <i>pää-fej, puu-fa, pelkää-fél püäsky-fecske; sata-száz, kota-ház, vete-víz, mete-méz.</i> Szabályos hangmegfelelés fogalom tisztázása, jelentések hasonlóságának hangsúlyozása	diákok megmozgatása, felfedeztetés	tábla, füzet önálló gondolkodás, közös megbeszélés nem csak a megoldás érdekes, hanem főleg az oda vezető út
40– 43	Feladatlap: Magyar, finn és mari birtokos személyjelek: egymás mellett látható a <i>név</i> szó és rokonnyelvi megfelelői ill. a három nyelv személyes névmási paradigmája. Tanulmányozzátok és vonjatok le következtetéseket! Az alaktani egyezések jelentősége.	felfedeztetés, gondolkodtatás, a tanult ismeret alkalmazása	feladatlap, önálló gondolkodás vagy lehet csoportmunka is, majd közös megbeszélés
44– 45	Házi feladat: Írj féloldalas fogalmazást úgy, hogy a szöveg legnagyobb része alapnyelvi szavakból álljon (főnevek és igék)! Segítségül használd A magyar szókészlet finnugor alapjai és a TESz kötetét!	kreativitás fejlesztése	füzet, önálló munka
pót- fel. (5 p)	Az uráli népek csoportosítása lélekszámuk szerint: milliós lélekszámú csoport: Kik sorolhatók ide? Százezres: marik, udmurtok, mordvinok. Tízezres vagy annál kisebb: lappok, lívek Kihalt nyelvek: részlet felolvasása a Finnugor kalauz 18. oldalának utolsó bekezdéséből.	érdeklődés felkeltése, elgondolkodtatás	tanár beszél, időnként kérdez, végül felolvas Finnugor kalauz c. kötet részlete a 18. oldalról

Történelmi-nyelvtörténeti érdeklődésű osztály

Az osztály: 12. évfolyam

Témakör: A nyelvek élete, eredete

Az órák anyaga: A nyelvrokonság

Az órák feladata: nyelvcsalád, alapnyelv, őshaza, összehasonlító nyelvészet fogalmainak megtanítása

Az órák jellege: ismeretbővítő, készségfejlesztő, gondolatébresztő

1. óra vázlat

idő	óra menete	pedagógiai cél	eszközök, munkamódszer
1-5	A nyelv mint állandó változásban lévő rendszer. „Mondjatok példákat a szókincs változásaira!” Egy szó kiveszése a nyelvből, új szó keletkezése, szavak hangalakbéli változása. „Tudtok-e példát mondani a nyelvtani jelenségek eltűnésére, ha régi szövegekre gondoltok?”	rávezetés, a téma bevezetése	ismeretközlés, kérdésekkel való rávezetés közös megbeszélés
6-12	Az emberi beszéd kezdete „Volt-e közös ősnyelv?” „A világon 3-5000 nyelv van. Miért nem lehet egyértelműen meghatározni?” Anyanyelvünk rokoni kapcsolatai: Kivetítőn uráli nyelvcsalád ágrajza és az uráli népek családfája. Jellemezzük a mellékelt ábrák alapján közösen a magyar nyelv önálló nyelvvé válásának folyamatát (legközelebbi nyelvrokonság, különböző ágak, mikor történtek a szétválások stb.) „Milyen tudományágak és hogyan segítik a nyelvrokonság kutatását?” (növény -és állatföldrajz, régészet, antropológia, néprajz, történelem) „Miért nem értjük meg még legközelebbi nyelvrokonságunkat sem?” Térkép tanulmányozása, mely az uráli népek földrajzi elhelyezkedését mutatja be. „Hol élnek ma ezek a népek?”	ismeretek közlése, már meglévő tudás mozgósítása	ismeretközlés, kérdésekkel való rávezetés közös megbeszélés tábla és füzet használata kivetítő, ágrajz, családfa és térkép
13-17	Alapfogalmak tisztázása: nyelvcsalád, alapnyelv, összehasonlító nyelvészet, nyelvrokonság, őshaza. Mindegyiket uráli példával szemléltetjük.	ismeretek rendszerezése konkrét példákkal szemléltetve	füzet és tábla használata

18– 29	<p>A nyelvrokonság nyelvi bizonyítékai.</p> <p>Szabályos megfelelések és eltérések.</p> <p>Feladatlap 1.: találjátok ki, melyik magyar szónak feleltethető meg az 'üst' jelentésű finn <i>pata</i> szó!</p> <p>Segítségül az alábbi párokat rakjuk mellé: <i>pää-fej, puu-fa, pelkää-fél pääskey-fecske; sata-száz, kota-ház, vete-víz, mete-méz</i>. A hangtani szabályszerűségek hangsúlyozása.</p> <p>Feladatlap 2.: Magyar, finn és mari birtokos személyjel-sor: egymás mellett látható a <i>név</i> szó és rokonyelvi megfelelői ill. a három nyelv személyes névmási paradigmája.</p> <p>Tanulmányozzátok és vonjatok le következtetéseket!</p> <p>Az alaktani egyezések jelentősége.</p>	gondolkodásra készítés, felfedeztetés, ismeretközlés	önálló gondolkodás, közös megbeszélés tábla használata
30– 39	<p>Feladat: írd le a könyv szót <i>mit? hova? hol? honnan?</i> ill. <i>mire? min? mitől?</i> kérdésre felelő esetekben. Papíron megkapják ugyanennek a szónak az észt, finn és mari megfelelőit.</p> <p>„Tegyétek hozzá az általatos tanult idegen nyelvi megfelelőket!” Az irányhármasság mint finnugor jelenség ill. a ragok jelenléte, mint hasonlóság. Esetleg az anyagi egyezésekre is felhívhatjuk a figyelmet, ősi helyhatározóragok a magyarban: <i>-t, -n</i>.</p>	felfedeztetés, az ismeretek tudatosítása, alkalmazása	lap az észt, finn és mari megfelelőkkel, füzetben vagy a lapon lehet dolgozni önálló munka, következtetések közös levonása

40– 43	30 tételes lista ősi uráli és finnugor szavakból. Mindenkinek megkapja papíron. „Milyen nagy tematikus csoportokat fedezhetünk fel, amelyek az alapszókinccs részét képezik?” (testrésznevek, rokonságnevek, számnevek, névmások, egyszerű cselekvéseket kifejező igék, időjárás és természeti környezet, növények, állatok, életmód) „Ez alapján mit gondoltok, hogyan éltek ősaink?” Hangsúlyozandó, hogy, bár kis számú ősi szótó van, de a belőlük képzett belső keletkezésű szavak alkotják a mai magyar szókinccs jelentős hányadát!	felfedeztetés, gondolkodásra készítés, ismeretközlés	kiosztott szólista
44– 45	Házi feladat: Két önként jelentkező kiselőadásra ötösért. A kiselőadás legfeljebb 7 perces lehet. Témák: Magyarságtudatunk és a finnugor rokonság Klima László azonos című tanulmányának segítségével. Másik: Délibábos nyelvrokonítások Zsirai Miklós Őstörténeti csodabogarak című tanulmánya segítségével. Más források is felhasználhatók ezeken kívül. Többieknek: nézzetek utána, ki volt és mit tett az összehasonlító nyelvtudomány történetében Sajnovics János, Reguly Antal és Hunfalvy Pál! Néhány mondatban jellemezzétek munkásságukat a füzetben!	önálló ismeret- szerzésre nevelés, kiselőadásra való felkészülés szerkesztés, előadás fogalmazási készség fejlesztése, forrásfeldolgo- zások gyakorol- tatása	könyvtár használata, a kijelölt források használata, füzet, lexikonok, kézikönyvek
pót- fel. (10 p)	Filmrészlet bemutatása Erdélyi Péter dokumentumfilmjéből ¹ (ha nem jut rá idő, a következő órán kerül rá sor) Ez kezdete lehet egy vitának arról, hogy felelősek vagyunk-e mint önálló államisággal rendelkező népek (finnek és észtek is) sorsukra maradt nyelvrokonainkért. Mit tudunk tenni? Javaslatok, elképzelések.	tájékozottság növelése, önálló véleményalkotó sra serkentés érdeklődés felkeltése	videó közös megbeszélés, esetleg vita

1 Címe: Bekódolt Szibéria. Szibéria modern nagyvárosában, Hanti-Manszijszkban a hanti és manysi nép kultúrája mára mindössze turistalátványosság. A civilizációtól távol, rénszarvastenyésztéssel foglalkozó családok népviseletüket már nem hordják, szokásaikat és ünnepeiket nem tartják számon, nyelvüket pedig csak kevesen beszélik. Legközelebbi nyelvrokonaink sorsa az erőszakos iparosítás miatt egyre rosszabbra fordul, a munkanélküliség, a kilátástalanság pedig a legtöbb férfit az alkoholizmusba sodorja. A Duna Televízió forgatócsoportja az eltűnőben lévő nép felkutatására indult a végtelen Szibériába. Filmjük segítségével megismerhetjük a súlyos problémákkal küzdő hantik és manysik életmódját, valamint a hagyományokhoz való visszatérés esélyeit. 2004

2. óra vázlat

idő	óra menete	pedagógiai cél	eszközök, munkamódszer
1–15	A házi feladatként készített kiselőadások meghallgatása, a többiek kérdéseket tehetnek fel, hozzászólhatnak. Vita ill. beszélgetés alakulhat ki a témáról.	kiselőadás műfajának alkalmazása a gyakorlatban -szóbeli megnyi- latkozások fejlesztése -fogalmazási képesség fejlesztése	A tanár átadja helyét az előadónak, aki használhatja a táblát, kivetítőt, vagy amit szeretne. Közös munka, tanár a háttérből irányít.
16–24	Feladatlap: fel vannak sorolva összekeverve a finnugor népek elnevezései, egy-egy közülük ugyanarra a népre vonatkozik. „Tudjuk, hogy 19 nép van, a felsorolás viszont 30-nál is több nevet tartalmaz. Miért?” A tanár itt közölheti az ide vonatkozó ismereteket. Ha rájöttek, miért, próbálják összehúzni a névpárokat és megmondani melyik a külső, melyik a belső elnevezés.	felfedeztetés, ismeretközlés	feladatlap, önálló munka, közös megbeszélés
25–34	A másik házi feladat ellenőrzése: a tanár kijelöl három tanulót, akik bemutatják a házi feladatban feladott kutatók (Sajnovics, Reguly, Hunfalvy) munkásságát. A többiek kiegészítik az elhangzottakat.	ellenőrzés ismeretközlés	közös munka, a tanár a háttérből irányít füzetbe jegyzetelés, akinek még nincs benne
35–43	A rokon népek kultúrájáról: egy mai észt és mari nyelvű dal meghallgatása. Medveének, Ima lóáldozat bemutatásakor című manysi népköltészeti alkotások felolvasása ² vagy Részletek a Kiskakukk című filmből.	érdeklődés felkeltése, általános műveltség bővítése	

2 Medveének. A keleti finnugor népek irodalmának kistükre. Domokos Péter (szerk.) Budapest 1975.

44–45	Házi feladat: 1. keressétek meg, mit jelentenek a következő fogalmak! jövevényszó, idegen szó, nemzetközi vándorszó és íráatok le a füzetbe! 2. Az <i>alma</i> jelentésű magyar szó mariul <i>olma</i> , de nem finnugor eredetű, akkor hát mi magyarázza a nagyfokú egyezést?	gyűjtőmunka, elgondolkodtatás, átvezetés a következő óra tananyagára: a magyar nép érintkezése más népekkel a vándorlása során, honfoglalás, első írott nyelvi emlékek.	könyvtár vagy kézikönyvek, lexikonok használata, füzet
pótfeladat (10-15 p)	A tanár részleteket olvas a Finnugor Világ c. folyóirat 2004. szeptemberi számából (Veszélyeztetett nyelvek–emberi jogok című rész a 16. oldalon), és nyelvhalál vagy nyelvgyilkosság címmel vitát indít a kérdéssel kapcsolatban. A cikket mindenkinek kiosztja fénymásolatban.	a tudomány aktualizálása érdeklődés, a probléma iránti érzékenység felkeltése elgondolkodtatás szövegértés fejlesztése	fénymásolat tanár felolvas, aztán vita indul, közös munka

Az imént felvázolt óraszervezési lehetőségeken kívül még számos módja és módszere lehet egy tanárnak arra, hogy a téma tárgyalása többet jelentsen pusztán ismeretközlésnél, amelyet majd dolgozatban kikérdez a diákoktól. (Beleértve a tanórán kívüli tevékenységeket is.) A nyelvrokonság kérdésköre szinte kínálja a jobbnál jobb alkalmakat arra, hogy élvezetes és gondolatébresztő tanórákat szervezzünk. Mivel a tankönyvek igazán bő ismeretanyagot közölnek, az „unalmas” részt elvégezzük helyettünk, nekünk, tanároknak pedig lehetőségünk nyílik bizonyos rész témáknál hosszabban elidőzni, több időt szánni a felfedezésre, az érdeklődés felkeltésére vagy éppen a vitára a témával kapcsolatban. Mindezek mellett a diákok érdeklődési körét is szem előtt tarthatjuk, még ha csak két tanórát szánunk is a nyelvrokonság tanításának. Nem beszélve arról, hogy a témakör tanítása az anyanyelvi nevelés-oktatás más területein is jól kamatoztatható: a leíró nyelvtani ismeretek rendszerezése, elmélyítése, alkalmazása; a szövegértés, nyelvi problémaérzékenység, kreativitás, fogalmazás, szövegalkotás (írásbeli/szóbeli) fejlesztésének területein; ugyanakkor általános nevelési célokat is szolgál: a nemzeti, humán kulturális értékek tisztelete, etikai kérdések, történelmi-társadalmi-politikai látókör szélesítése stb.

Talán ilyen típusú tanórák szervezésére törekedve érzékenyebbé tehetjük a jövő nemzedékét a nyelvrokonság problémaköre iránt. De legalábbis tudni fogják majd: létezik olyan, hogy ész nyelv.

Felhasznált szakirodalom

- A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára.* Budapest, 1970. (TESz.)
- A magyar szókészlet finnugor elemei.* Budapest, I. 1967, II. 1971.
- BERECZKI Gábor: *A magyar nyelv finnugor alapjai.* Budapest, 2003.
- Finnugor kalauz.* Csepregi M. (szerk.). Budapest, 1998/2001.
- Finnugor Világ.* A Reguly Társaság értesítője. IX. évfolyam, 3. szám, 2004. szeptember
- HAJDÚ Péter: *Finnugor népek és nyelvek.* Budapest, 1962.
- KLIMA László: *Magyarságtudatunk és a finnugor rokonság. = Finnugor kalauz.* Csepregi Márta (szerk.). Budapest, 1998/2001, 19-27.
- Medveének.* A keleti finnugor népek irodalmának kistükre. Domokos Péter (szerk.) Budapest 1975.
- PUSZTAY János: *Az „ugor–török háború” után. (Gyorsuló idő)* Budapest, 1977.
- PUSZTAY János: *Nyelvével hal a nemzet. A Magyarorsággutatás Könyvtára XXVIII.* Budapest, 2006.
- RÉDEY Károly: *Őstörténetünk kérdései (A dilettáns nyelvhasználatról).* Budapest, 1998.
- ZSIRAI Miklós: *Őstörténeti csodabogarak.= Domokos Péter (szerk.) Uralisztikai olvasókönyv.* Tankönyvkiadó, Budapest, 1977.